

ŞİİRSEL SÖYLEMLİ MİNİMAL ÖYKÜLERDEN PETER BİCHSEL'İN “ERKLAERUNG”¹ (ALATI) VE ÖZCAN KARABULUT'UN “HAYATIMIZIN KARANLIK GÜNLERİ”² ADLI ÖYKÜLERİNE BİR DEĞİNİ

Melik BÜLBÜL*

Özet

Çağdaş yazının en önde gelen türlerinden olan minimal ölçekli kısa öyküler, sınırlı sözcüklerle geniş anlam katmanları barındıran yazınsal ürünlerdir. Dar alanlarına rağmen, içerdikleri derinlik, yoğunluk, açık uçluluk ve çok açılı örüsü gereği okurun da düşünce evrenini devindirme gibi bir işlevi üstlenmektedir. Çağdaş İsviçre yazınının öncülerinden olan Peter Bichsel'in "Erklaerung" (Anlatı) ve Çağdaş Türk yazınının önde gelen çok çok kısa öykü yazarlarından Özcan Karabulut'un "Hayatımızın Karanlık Günleri" adlı minimal ölçekli öykülerine, okur odaklı ve karşılaştırmalı yöntemle dönemsel koşullara güncel bir bakış oluşturarak değinmeye çalıştım.

Anahtar sözcükler: minimal öykü, şiirsel söylem, çağdaş yazın, okur odaklı yaklaşım

Abstract

Short stories which are minimal are foremost sortes in contemporary literature. They are literary sorts including extensive sense layers in spite of their restricted words. In spite of their tight fields they undertake functions which motivate thought-creation of readers, because minimal short stories include depths, intensity, open points and wide angles. In the short story "Erklaerung" (commentary) of Peter Bichsel, who is from contemporary literature of Swizerland and in "Hayatımızın Karanlık Günleri" (Darkness Days of our Life) of Özcan Karabulut, Turkish writer of contemporary literature which are minimal stories I tried to refer to timely conditions in the light of present view, by using comparative theory and reader position.

Keywords: minimal short stories, poetical prose, contemporary literature, reader position-approach

Çağdaş dünya yazınında yerini alan, çağdaş Türk ve İsviçre yazarlarından P.Bichsel ve Ö. Karabulut, minimal ölçekli öyküleriyle okurlarına en az sayıda sözcük ve sözcük öbekleriyle en derin, en katmanlı ve en yoğun anlam alanları yaratmayı başarmış öykü yazarlarıdır. Yazarların, ele aldığım "Anlatı" ve "Hayatımızın Karanlık Günleri" adlı çok çok kısa öykülerinde, şiire yakın anlatım ve söyleyiş biçimlerini, yazınsal söylem içinde kısaca değerlendirmeyi amaçladım. Okur odaklı ve karşılaştırma yöntemiyle ele

¹ Peer Bichsel, (1980): "Erklaerung", In: Lesebuch, Deutsche Literatur der sechziger Jahre, Hrsg. Von Klaus Wagenbuch, K.Wagenbuch Verlag, Berlin, s. 94.

² Özcan Karabulut (1990): "Hayatımızın Yumuşak Günleri" Hüzünle Bazı Günler, Ankara: Hitit Yayınevi, ss. 155-190.

* Atatürk Üniversitesi Kâzım Karabekir Eğitim Fakültesi Yabancı Diller Bölümü

aldığım minimal öykülerde, şiirsel söylem ve anlamsal katmanların konuşlanmış biçimlerine, okur odaklı olarak bir yaklaşım oluşturmaya çalıştım.

Çağdaş İsviçre yazınında, az ve öz yazanlardan (Wenigschreiber) sayılan Bichsel, (1935-) öğretmen olarak başladığı yaşamını, serbest yazar olarak devam ettirmiştir. Politikayla da iç içe olan yazar, sosyal durumları dönemsel çerçevede ele alıp, ince bir anlatıyla irdelemiştir. Önemli yapıtları arasında, "Eigentlich möchte Frau Blum den Milchmann kennenlernen (1964)" (Doğrusu bayan Blum Sütçüyü tanımak İstiyordu), "Kindergeschichten" (1969) (Çocuk Öyküleri), "Der Leser. Das Erzählen. Frankfurter Poetik-Vorlesungen" (Okur Anlatı (1982), "Zur Stadt Paris. Geschichten" (Paris Yolculuğu) (1991) sayılabilir. Öykülerinin yaşamsal pratiği yansıttığını düşünen yazar, yazının toplum ve politika arasında önemli bir iletişim aracı olduğu düşüncesindedir. Yazar, *Erklaerung* (Anlatı) adlı minimal öyküsünde, dönemin sosyal olaylarına küçük bir pencereden içeri doğru derinleşen tarzda bir bakış getirmektedir; örtüşük anlatım ile, güncel olaylara göndermelerde bulunmayı amaçlamıştır.

Özcan Karabulut da (1958-), çağdaş minimal öykü yazarlarındadır. Kendisinin sunup yönettiği söyleşileri "Her Pazartesi Edebiyat Konuşmaları" adıyla yayına hazırladı. Öykü kitapları: "Karşı Öyküler" (1984), "Hüzünle Bazı Günler" (1990), "Baştan Sona Yalnızlık" (1997), "Belki de Kaybeden Zaman" (1998). Çağımızın sosyo- kültürel ve politik olaylarına kendine özgü bakış açısıyla yeni bir canlılık ve soluk getirmiştir. Yazar aynı zamanda, "Ankara Öykü Günleri"nin kurucusudur. Yazar "Hayatımızın Yumuşak Günleri" adlı çok çok kısa öyküsünde, dönemin sosyal olaylarına şiirsel bir söylemle, ritimleştirilmiş bir ağıt havasında ışık tutmaya çalışmıştır.

Kısa öykü türü metinlerin yüzeysel yapılarının incelenmesi, yüzyılımızda en son olarak gelişen dilbilim çalışmalarına paralel olarak yürümüştür. Budunbilim, toplumbilim gibi diğer araştırma alanlarından da büyük oranda beslenmiştir. Söylembilim de bu yaklaşımların uzantısı olarak, kendine yeni bir uğraşı alanı oluşturmuştur. Bilindiği gibi yazınsal biçem, yazınsal metinlerin hangi ölçütlere uygun olarak planlanıp oluşturulduğunu inceler. Duygu, düşünce ve kazanımların okura iletiildiği bir ortam olan dil, yazınsal söylemin dokusunda daha da karmaşık ve çok katmanlı bir durum alır. Buna bir de şiirsel söylem eklenirse, yazınsal türün ne denli çok açılı bir işlev kazanacağı anlaşılabilir olur.³ Doğan Aksan'ın da değindiği gibi, " *anlam konusunda sözcüklerin başka sözcüklerle ilişkilerine*"⁴ ve sözcüklerin temel ve yan anlamlarının ve duygu değerlerinin incelenmesine, son dönem yazın ve dil kuramcıları büyük önem vermişlerdir.

Yazınsal dil, dilsel ölçütleri kendi ölçütlerine uygun olarak kullanır. Kendine özgü yapılar çıkarır. Bu yapıların kendine özgü tümce biçimleri, sözdizimleri ve kurguları bulunur. Dolayısıyla yazınsal dilin kendine özgü bir kod sistemi vardır. Bu nedenle yazınsal metinlerin kod açılımı yapılırken, söylem tarzından, iç oluşturuculara ve derin anlamlara

³ Carter R. And Simpson (1989): *Language, Discourse and Literature: An Introductory Reader in Discourse Stylistics*, London, ss. 17-18.

⁴ Doğan Aksan (1982): *Her Yönüyle Dil, (Ana Çizgileriyle Dilbilim)* Ankara, TDK Yay. Cilt III, ss. 162-169.

varıncaya dek çok karmaşık ve yoğun bir yol izlemek zorunluluğu doğar. Her dönemin yazınsal söylemini, yeni dilsel düzenlemelerini de göz önünde bulundurursak, o zaman yazınsal dilin çözümü zor, örtüşük yapısı daha da belirginleşir.

Ele aldığımız ve küçük ölçekli öykülere örnek oluşturabilecek “Erklaerung” (Anlatı) ve “Hayatımızın Karanlık Günleri” adlı şiirsel söylem özelliği taşıyan öyküler, okurun çıkarımlarına paralel olarak yorumlandığında **açık uçlu** sonla bağlantılanabilmektedirler. Öyküler şiir gibi, sınırlı alana sıkıştırılmalarına rağmen, bilinçli olarak seçilmiş ve derinliği, yoğunluğu olan dil kullanımlarıyla kendilerine özgü bir doku oluştururlar. Anlam katmanlarıyla, yoğunluğuyla, biçim sıklığı ve doku zenginliği ile okurun imgeleminde sanatsal bir etki yaratırlar.

Şiirsel özellik taşıyan, ancak şiir olamayan bu türden yazınsal metinler, nesnel gerçek’i dolaylı olarak, sıra dışı anlatımla, zor anlaşılır bir biçimde ve çok boyutlu olarak sunarlar. Bu aktarımda, özgün, yaratıcı yapılandırma öncelenmesi gereken bir tutumdur. Metnin dili yoğun sanatsal örülle biçimlenmiştir. Bu tür şiirsel söylemli **minimal** öyküler, yazarın amacını, düşüncelerini, gerçekleri dönüştürme biçimini mantık ötesi bir söylem ile, yeni imgeler yaratarak aktarırlar.⁵ İlk karşılaşmada, okura çelişkili gibi görünen sözcük yapılanmaları, kendi aralarında anlamsal bir tutarlılıkla örülüdür. Bu uyumsuz görüntüye karşın, şiirsel söylemli metinler, az rastlanan orijinal dil kullanımlarıyla sanatsal bir özellik ve etki gösterirler. İmgesel örüntüye dayanan ve okurun zihninde yeni yansımalara olanak sağlayan bir anlatım ve yapı içerirler bu tür anlatılar. Bunlara yoğunlaştırılmış ve şiirsel söyleme dönüştürülmüş anlam taşıyıcılar da diyebiliriz. Bu yönüyle sıradan bağdaştırmaların ötesine geçerek, sanatlı bağdaştırmalar yaratırlar. Dilsel birimler alışılmışın dışında yan yana gelerek, okurun zihninde değişik **çağrışımlar ve tasarımlar** uyandırırılar.⁶

Bu çalışmaya konu olarak ele alınan öykülerin, şiirsel söylem odaklı ifade biçimlerine bakacak olursak, Bichsel, kendine özgü anlatımı ile minimal ölçekli öyküsünde, arkaplanı derin olan bir doku yaratmıştır. Öykü biçim olarak, çok çok kısa öykü grubuna girmektedir. Son dönem yazarların, yoğun doku ve derinlik olanakları gereği, böyle bir anlatım ortamı oluşturdukları düşünülebilir. Friedman⁷ da kısa öyküleri kısa yapan özellikler arasında yoğunluk, derinlik ve anlam sıklığı olduğunu vurgular. Şiirsel söylemin tarzı da bu anlam sıklığına dayanmaktadır. Bichsel’in “Alatı” adlı minimal öyküsünden çıkarak, yukarıda sıraladıklarımızı somutlayacak olursak;

Am Morgen lag Schnee.

Man haette sich freuen können.

Man haette Schneehütten bauen können

Oder Schneemaenner,

Man haette sie als Waechter vor Haus getürmt.

“ Sabahleyin kar vardı.

İnsan sevinebilirdi,

⁵ Emin Özdemir (2002) : Eleştirel Okuma, Bilgi yayınevi, İstanbul, s.204.

⁶ A.g.y., s. 202.

⁷ Norman Friedman, (1988): “What makes a Short Story Short”, Essentials of The Theory of Fiction. Durham and London, Duke University Pres, ss. 152-169.

Kardan kulübeler yapabiliirdi
Yada kardan adamlar,
İnsan onları evin önüne bekçiler gibi yığardı."

Şiirsel söylemde yer alan melodi, ritim, uyum, müzikalite, yoğunluk (verdichtete Stimmungen) gibi dilsel öğeleri, anlamsal ve estetik açılarıyla Bichsel'in anlatısında görmek olasıdır. Başlık olarak seçilen "Erklaerung" (Anlatı) da, okuru anlatıda yer alan yoğun arkaplana sürükleyecek potansiyeli taşımaktadır. Ayrıca yazar, sıradan dil kullanımlarının da ötesine taşarak, söyleminde sanatsal etki yaratmak amacıyla imgelerden yararlanmaktadır. "Schneehütten" (kar kulübeleri), "Schneemaenner" (kardan adamlar), "man haette sie als Waechter...getürmt" (insan onları bekçi gibi yığardı)," Schnee ist tröstlich" (kar avutucudur), "er halte warm,...wenn man sich in ihn eingrabe" (insanı sıcak tutar...insan bir de kendini onun kucığına sokarsa)

İmgelerle örülmüş, bu tür sıra dışı anlatımlarla oluşturulan şiirsel söylem, devam eden diğer satırlarda, sıradan bağdaştırmalardan oluşan, Düz anlamlı bir moda girmektedir. Ancak bu kez de, ele alınan olgunun-kar üzerine yapılan bir açıklama- sosyal açmazlara dayanan tanımlamaların üzerinde yoğunlaşır. " Er drinkt in die Schuhe...(ayakkabının içine girer), blockiert die Autos (otoları engeller), bringt Eisenbahnen zum Entgleisen (tramvayları yolundan kaydırır), macht entlegene Dörfer einsam (ıssız köyleri yalnızlığa boğar)". Son tümencenin yarattığı çağrışım alanı, yoksul ülke insanının yaşamsal engellerini doğa ve teknoloji kısıracındaki imgesi biçiminde çizmektedir. Sonuç, bireyin "yalnızlığı"dır. Köylerin olanaksızlığı ile örtüşen yalnızlık olgusu, bireyin yaşama olan durumsal konumuyla açıklanır. Bichsel, bu bağlamda yaşadığı dönemin güncel, sosyal olaylarına okurun dikkatini çekmeye çalışan, minyatür türü yazılar yazan yazarlardandır. Yaratmaya çalıştığı imge de, çağdaş dünyada yaşamak zorunda kalan bireyin yalnızlığıdır.

Yazılarıyla kendini ele vermek zorunda kalan yazar, kendini bu ele vermede dolaylı olarak okura sunar. Okur da bu ağa büyük çaba göstererek ulaşmak zorundadır. Bu iki nokta arasında yer alan yapıt ise, bir sorun yumağı olan anlamın yüzeysel ve derin yapısıyla birlikte bu ağda bütünlük oluşturur. Anlam da, yazar gibi ortak bir konumdadır. Okurun büyük uğraşı vererek çıkarımlarda bulunup, açıklamalara yönelmesini bekler. Şiirsel söylemin yazın diliyle yapılandırılmış ortamı olan minimal öyküler de, aynı içerimleri, sezgi ve sezdirimleri barındırır. Bu da doğal dilin aşılması ve ötesine taşınmakla gerçekleşebilir. Özdemir İnce de aynı doğrultuda şiir dili ile örülen anlatıların doğasını betimlerken, "Şiir dili doğal dil değildir; şiir dili doğal dilin aşılmasıyla ortaya çıkar."⁸ demektedir. Yine aynı ölçekte İnce, "Şairin yaratıcı bilincinin kaynağında dilsel bilinç değil, yazınsal yaratı bilinci vardır. Yazınsal bilince ulaşmak için, dilsel evrenin aşılması gerekir...şiir her şeyden önce bir dilsel üründür; ama onu aşan bir yazınsal yaratıdır. Dil tek başına pasif durumda hiçbir şeyi temsil etmez. Onu bir söyleme oturtan, o söylemin kendine özgü bilincidir. Demek ki, bir dilin yazınsal olması için, yazınsal söylem bilinci doğrultusunda kullanılması; yazınsal metnin şiir olabilmesi için de şiirsel söylemin kuralları içinde söylemesi, yazılması gereklidir."⁹

⁸ Özdemir İnce (1993): Yazınsal Söylem Üzerine, Can yay., İstanbul, s. 36.

⁹ A.g.y., s. 34.

Burada söylem bakımından şiirin oluşturucuları arasında yer alabilen söz ve anlam sanatlarıyla, biçim ve biçemle ortaya konmuş ölçütler, şiirsel söylemi yaratan ölçütlerdir. Şiirsel söylemli minimal öykülerde birbir örtüşen bir şiir söylemi yakalamak olası görünmese de, yazınsal söylemin gereği, öyküleri imge oluşturmada, anlam yaratmada, çağrışım halkaları oluşturmada yeterli potansiyelde görmek de, yabana atılır bir yaklaşım olmasa gerek. Bu öyküler de yazınsal metinlerin anlam ve yapı oluşturucularını içlerinde barındırırlar. Ritim, vurgu, uyum, müzikalite öğeleri taşırlar. Bildik dil kullanım ve algılama alışkanlıklarımızı zorlarlar, bizi okur olarak yani çağrışım zincirlerine sürüklerler. Metinler arası ilişkiler gereği, okuru kendi dışına gönderebilir; devamla yeniden kendi içine, yani anlamsal etki alanına, anlamın anlamına çeker. *Anlam metnin dışındadır, ama anlamın anlamı ...metnin yapısındadır.*¹⁰

Son yıllarda yazın kuramcıları, yazınsal söylem araştırmalarına daha sistematik yaklaşımlar kazandırmışlardır. Buradan sistematik bir inceleme yöntemi ortaya çıkmıştır. Yazınsal metinlerdeki yapısal birimler ve bu birimler arasındaki ilişkilerin, yüzeysel ve derin yapı düzleminde irdelenmesi amaçlanmıştır bu sayede.¹¹ Yazınsal söylemin incelenmesinde, şiirsel söylem de söz konusu olunca, metnin biçimsel ve biçemsel yönleri büyük önem taşır. Bu bakımdan metin içinde yer alan iletilerin, sözcük anlamlarının dışına taşarak irdelenmesi zorunludur. Metnin tarih, kültür, psikoloji, toplumbilim gibi dış oluşturucuları ile, sezgi, coşku, heyecan, eğilim, tutku, yaratıcılık gibi iç oluşturucuları bütünleşik olarak bulunurlar. Derin yapının şiirsel söylemle daha da derinleşeceği düşünülecek olursa, sözlü edilen oluşturucuların incelenmesindeki gerekli çabanın ne denli yoğun olacağı daha iyi anlaşılabilir. Yazınsal metinlerde birbirleriyle iç içe girmiş çok sayıda anlam dizgeleri vardır. Yazınsal metinlerin bu örtüşük yapıları ve anlamsal çoğullukları gereği, yorumlamalarında okurun önceliğinin korunması bu bakımdan gereklidir.¹²

Minimal öykülerin belirgin özelliklerini gösteren “Anlatı” ve “Hayatımızın Karanlık Günleri” adlı öyküler, yüzeysel olarak sınırlı sayıda sözcük ve sözcük grubu içermektedirler. Dar alanlı sözcük kullanımlarının yanı sıra, derin yapılarında, iletiler uzantılarında, değişik durumsal çağrışım düzlemleri yaratmaktadır. Okuru kolay okuyup, üretimsel olarak çıkarımlarda bulunabilmesine uygun olarak yapılandırılmış bu öyküler, şiirsel söylemleriyle de yeni imgesel ifade kalıpları yaratmaktadır. Bunlar da okurun imgelemine devindiren ana öğelerdir. Yazınsal ürünlerin en başta gelen amaçları arasında da, bu sayede yaratılmış bir sanatsal etkiyi görmekteyiz.

Her iki öyküde de sözcük, sözcük grupları ve tümcelerinin içerimlerinde ve birbirleriyle olan ilişkilerinde, öykü boyunca etkisini kaybetmeden sürdüren sıkı bir anlamsal örü bulunmaktadır. Öykülerin bu yüzeysel yapılarında yerleşik bulunan dil yapıları ve kullanımları, derin yapının okura, onu sorgulama gerilimine zorlayarak, eleştirilmek ve üretilmek için ortam oluştururlar: “...bu Pazar da sesini gösterişli tribünlerde bıraktın”. “Gürültülü meyhaneleri, sayısız hüznü taşıyan yüzleri”, “Heyecanlı yüz çizgileriyle o ıssız, tuhaf yollarda ilerleyen adamlar”, “ Her gün yeniden düzenlenen ölüm sığınakları”, “

¹⁰ A.g.y., s. 122.

¹¹ Aysu Erden (2002): Kısa Öykü ve Dilbilimsel Eleştiri, Gendaş yay., İstanbul, s. 144.

¹² Roland Barthes (1966): “Introduction to the Structural Study of Narratives, (Trans. S. Heath), Image, Musik, Text; London, ss. 79-125.

...solgun yüzler", "...ıssızda yaşamak yormaz seni", " Bu sürüp giden zafer çığlıkları ", " Dar ışıklı yaşantılar", " Bu intihar yürüyüşleri..."

Yine her iki öyküde de, ritmik yankıların belirsiz dağılımlarına tanık olmaktayız. Şiirsel söylemin en çarpıcı biçimini bize taşımaktadırlar. Şiirsel öğelerin varlığını yalnızca, yazınsal söylemin çok çok kısa türde biçimlenişinde bulmuyoruz; yarattığı senfonik, duygulu, coşkulu ve imgesel yaratımlarında da karşılaşmaktayız bu söyleme. Takvim öyküleri (Kalandergeschichte) geleneğine uygun olarak öykülerini yazan Bichsel, öykülerinde dönemsel sorunlara eğilir. Güncel sosyal olaylar, sıradan insanların özlemleri genel olarak yazarca ele alınan konulardır. Çocuk öykülerinde de (Kindergeschichten) yine zamana yargılı arzuların yok olmaya yüz tutmuş serüvenlerini irdeler. Yazın yaşamında ve özgün ruh biyografisinde yer alan bir dönemin suskunluğu, minimal öykülerinde derin yankılı çığlıklar olarak varlık bulmuştur. "Anlatı" da işte böyle bir durumsal tepkinin, kısa öykü doku ve yoğunluğuna uygun olarak, hacimsiz, ancak yoğunluk ve derinlik barındıran¹³ şiirsel bir anlatıdır.

Benzer doğrultuda, dar sözcük alanıyla yoğun anlam katmanları barındıran "Anlatı" adlı çok çok kısa öyküde, iç hesaplaşmanın iç daralmasına dönüştüğü, sanatlı bağdaştırmalarla örülmüş bir anlatıyla karşılaşmaktayız:

Der Schnee ist tröstlich,

das ist alles,

was er ist

und er halte warm

sagt man, wenn man sich in ihn eingrabe.

(Kar avundurucudur,

bu kadar,

neyse o,

sıcakça kucaklar insanı, diye söylenir;

onun içine gömüldüğünde.)

" Er halte warm" (sıcak tutar) ifadesi, sıradan anlatım biçiminin ötesinde, mantık sınırlarını zorlayan, zıtlıklar içerimli bir imge yaratmaktadır okurun zihninde. "Kar" ın taşıdığı bildik özellikler ile "sıcak" sözcüğünde içkin olan özellikleri, karşıtlıklarına rağmen, ortak bir çizgide birleştiren sıra dışı bağdaştırma ve anlam yaratmaya elverişli tutum, sanatsal etki yaratma adına, oluşturulmuş sıra dışı anlatım biçimi olan yazınsal ve şiirsel söylem biçimidir. Tıpkı Karabulut'un " dar ışıklı yaşantılar", " heyecanlı yüz çizgileri", " ölüm sığınakları", " sayısız hüznü taşıyan yüzler" gibi ifadelerle yaratmaya çalıştığı imgesel etkilerin söyleminde yer aldığı gibi. "man haette Schneemaenner, man haette sie als Waechter vor das Haus getürmt" (o zaman kardan adamlardan, evin önüne bekçiler biçiminde yığınlar yapardık) "sich als Waechter" (kardan adamdan bekçiler) sözcük grubu ile yaratılmak istenen imge, okurun beklenti ufkunu biçimlendiren, dönemsel kaygıların sarsılmaz oluşudur. Koruma erkini, erimeye esrik, yok olmaya açık, kar kitleleriyle sağlama eğilimi, ince bir ironiyi çağrıştırmakta olup, yazar bununla söylemine devindirici bir etki katmaktadır.

¹³ Manfred Durzak (1989): Die Kunst Der Kurzgeschichte, Der Augenblick als Strukturbildendes Element der Kurzgeschichte, WfV, München, s. 161.

Karabulut'un öyküsü, yazarın kendisine yakın olan, aynı sınıftan insanlara yönelik çağrılarıyla başlar: "Hey ahbab" seslenişiyle başlayıp, "...kızdırmaz seni", "gün batışlarına karışyorsun", "Ah bayım..." gibi çağrılarla düğümlenen ifadeleri, kendisine yakın bildiği kişiye, (okura) uzaktan eleştirel odaktan baktığını gösterir. Minimal öykülerin, karakteristik özellikleri olan yoğunluk, derinlik, zengin çağrışım zincirleri ve imge yaratımlarına bu öyküde de tanık olmaktayız. Okur üzerinde bu tür yoğunlaştırılmış sözcük öbekleriyle yaratılan etki, ucu açık düşünce üretimine büyük katkı sağlar. Ortak toplumsal yaşam ve deneyimlerin kişileri farklı yönere çekebileceği sıkıntısını, ince bir serzenişle ortaya koymaktadır yazar. 2. şahıs tekil ekiyle yapılan sesleniş biçimi, okura yönelik olarak aynı duyguları paylaşma itisinin sıkıntısına ışık tutmaktadır: "Gölgede, ıssızda yaşamak, yormaz seni", "Bu intihar yürüyüşleri mi gözlerini çökertti", "Ateşli bağırışların...altında seninkine benzer yüzler vardı.", "Ah bayım, hayatını bu kadar kolaylaştırman gerekir miydi." Yazar, özellikle son tümceyle seslendiği, karşı kişiyi (okuru) kendisinden ayıran yaşamsal çizgide sarsmak istemiştir. Bu, eleştirel bir etki yaratma istencidir. Ayrıca, eğretilmelerle de bağımlı anlamı zorlayan, anlamın ötesine taşan dolaylı anlatımlar yaratarak yazar, okurun imge dünyasına, düşünce devinimine yeni çoğulcu bakış olanakları sağlar. Dolaylı anlatım, yazınsal metinlerde, özellikle zengin üretim yatakları olan, minimal ölçekli kısa öykülerde daha esnek ve devingen yorumlama kolaylıkları içerir. Bu yüzden eğretilmeler, bildik dil kullanım olanaklarını ve ortamını zorlayan, yeni anlam ve imge yaratmaya en elverişli öğelerdir: "ölüm sığınakları", "başlarından büyük işler...", "solgun yüzler", "heyecanlı yüz çizgileri", "dar ışıklı yaşantılar", "sayısız hüznü taşıyan yüzler" gibi, okurun imgeleminde sarsıntı yaratarak, yeni düşünceler üreten bu tür imge yüklü ifadeler, okurun uz görüşünü de genişletir. Yazar, iç dünyasını okura en çarpıcı ve en etkin bir biçimde sunabilmek için, kendine özgü kullanım biçimiyle yapılandırdığı dil kalıplarını değişik biçimlerde aktarmaktadır.¹⁴

İsviçre yazınında 60'lı yıllardan sonra, Türk yazınında da 90'lı yıllardan başlayarak, son yıllarda daha da belirginleşen kısa öykülerde dil, biçim, biçem, anlatı, söylem gibi kullanım alanlarında büyük değişiklikler görülür. Çağdaş yazının, genelde söylem olarak seçtiği yazınsallık olgusu, yani derin yapı-düz yapı, temel anlam-yan anlam, anlam katmanları, derinlik, yoğunluk, çağrışım düzlemi gibi öğelerle üstgerçekçi ve postmodern bir özellik taşımaktadır. Birbiriyle ilintisiz, mantık dışı dil kullanımları, parçadan bütüne, sıradan olandan sanatlı bağdaştırmalara devinerek yeni söylemini yaratır. Şiirsel söylem ise, gerçekte hiç de yeni sayılamayacak bir çizgi izlemektedir. Antik yunan yazınında yer aldığı biçimiyle Epik, Lirik ve Dramatik türleriyle karşılaşmaktayız. Epik ve Dramatiğin düzyazıya dönüşmediği dönemlerde de bilindiği gibi, bu üç tür de şiirin bildik söylemi üzerine konuşlanmıştı. İnce'nin belirttiği gibi, "...epik ve dramatiğin koşuksal alandan, şiirsel söylemden çekilmesiyle, bu alan büyük oranda Lirik'e kalmıştır." Devamla şunları ekler İnce, "...Lirik şiir, Gennady N. Porpebar'a göre 1. Duygusal lirik, 2. Düşünsel lirik, 3. Anlatan ve betimleyen lirik olmak üzere üç bölümde toplanabilir" der.¹⁵ Yazı, gerçekte şiir, epik, dramatik ve lirik türde de yazılıyordu. Günümüzde çağdaş öykülerden minimal ölçekli öykülerin şiirsel söylemli olarak yapılandırılmasına bu bağlamda şaşmamak

¹⁴ Erden, a.g.y., s. 160.

¹⁵ İnce, (2001): Şiir ve Gerçeklik, İş Bankası yay., İstanbul, s. 223.

gerekir. Ancak duygusal liriğin kendi örtüsünün daha farklı bileşenleri taşıdığını burada anlamakta yarar var. Betimlemeye dönük ve güncel olanı, sorunsal durumları anlatmaya uygun, şiirsel söylemli çok çok kısa öyküler daha çok anlamsal yoğunlukları ve okurun düşünce evrenini devindirme olanakları ile sanatsal etki yaratmaya uygun türlerdir. Sözcüklerin nokta görüntüleri altında derinleşerek genişleyen anlam halkaları, öyküde belirgin anlam yoğunluğu yaratırlar.

Buna bağlı olarak, yazarlar bu iki öyküde kullandıkları yoğun içerikli, devingen sözcük ve sözcük grupları, çağrışım halkalarıyla ve yan anlamlarıyla okurun değerlendirmelerde bulunmasına, geniş anlam yapılarının anlatı içinde ayrıntılandırabilmesine ortam oluştururlar. Yani **çok sayıda yan anlamları bulunan, az sayıda içerikli sözcük kullanarak çok şey anlatırlar**. Yoğunlaştırılmış duyu ve düşüncelerin aktarım ortamlarının şiirler, yada son dönem şiirsel söylemli minimal öyküler olduğu bilinmektedir. Türk ve İsviçre yazınından seçtiğim yazarların öykülerinin minimal ölçekli olması, dönemsel anlatım ve söyleyiş biçimlerine en uygun tür olarak işlevli oluşlarından dolayıdır. İsviçre’li yazar Peter Bichsel için **“Miniaturist”**¹⁶ (küçük çapta öykü yazan) tanımlamasının kullanılması rastlantı değildir.

Bichsel de çağdaş öykü yazarlarının izlediği yoldan giderek, çok çok kısa, şiirsel söylemli öyküler vermiş yazarlardandır. Yazarın “Anlatı” adlı öyküsü, minimal ölçekte olup, derin yapısı ve yan anlam aralıklarıyla Karabulut’un öykü örtüsünü andırır içeriktedir. Sosyal, güncel ve düşünsel ileti ağı ile, okura pek çok paylaşım alanı açabilecek ürünlerdir bu öyküler. Okuru düşündüren, düşündürürken üretime zorlayan, üretime yönelik yeni düşünsel yaratımlarla buluşturan, özgürsünü devindiren çok anlamlı, yoğunluklu ve derinlikli anlatılardır minimal öyküler. Bichsel’de “Schnee” (kar), “sich freuen” (sevinmek), “Schneehütten” (kardan kulübeler), “tröstlich” (avundurucu), “Dörfer” (köyler), “einsam” (yalnız) gibi sözcüklerle, şiirsel anlatıya yakın bir söyleyiş biçimi yaratmıştır. Bu söyleyim ile yazınsallığın gerekli bileşenleri olan yan anlamlar, çağrışım yapıları düşünce üretimine uygun çoğullaştırma işlevlerini de incelemektedir.

Sonuç:

- Çağdaş İsviçre yazarlarından Peter Bichsel ve çağdaş Türk yazarlarından Özcan Karabulut minimal ölçekli öyküleriyle, okurda daha değişik okuma, anlama ve yorumlama süreçleri başlatmaya elverişli ortamlar yaratmışlardır.
- Minimal ölçekli öyküler, dar hacimli dil kullanımlarının yanında geniş, derin, çok açılı anlam katmanlarıyla çağdaş okurun üretim gereksinimlerine karşılık veren çağdaş anlatı biçimleridir.
- Minimal anlatı türü olan çok çok kısa öyküler, şiirsel söyleme yatkın, anlamsal yönü yoğun, yan anlamlarla örtüşük çok boyutlu anlatılardır.
- Tüm yazınsal anlatıların genel özelliği olan dönüşümlü, açık uçlu, üretime açık, devingen anlam birimleri kısa öykü türlerinde en yoğun biçimde yapılandırılmış durumda bulunurlar.

¹⁶ Peter Bichsel, (1982): *der Leser, das Erzählen, Frankfurter Poetik-Vorlesungen*. Darmstadt/Neuwied, Luchterhand, s. 71.

- Okurun, hem estetik haz alma, hem de düşüncelerini üretme ve sinama ortamı olarak değerlendirebileceği minimal öyküler, çağdaş yazının en işlevsel türleri olarak yerlerini almış bulunmaktadır.

KAYNAKÇA

- Aksan, Doğan (1982): **Her Yönüyle Dil**, (Ana Çizgileriyle Dilbilim) Ankara, TDK Yay. Cilt III.
- Barthes, Roland (1966): “**Introduction to the Structural Study of Narratives**,” (Trans. S. Heath), Image, Musik, Text; London.
- Bichsel, Peter (1982): **der Leser, das Erzählen, Frankfurter Poetik-Vorlesungen**. Darmstadt/Neuwied, Luchterhand
- Bichsel, (1980): “**Erklärung**”, In: Lesebuch, Deutsche Literatur der sechziger Jahre, Hrsg. Von Klaus Wagenbuch, K. Wagenbuch Verlag, Berlin.
- Carter R. And Simpson (1989): **Language, Discourse and Literature: An Introductory Reader in Discourse Stylistics**, London.
- Durzak, Manfred (1989): **Die Kunst Der Kurzgeschichte**, Der Augenblick als Strukturbildendes Element der Kurzgeschichte, WFFV, München.
- Erden, Aysu (2002): **Kısa Öykü ve Dilbilimsel Eleştiri**, Gendaş yay., İstanbul.
- Friedman, Norman, (1988): “**What makes a Short Story Short**”, Essentials of The Theory of Fiction. Durham and London, Duke University Pres.
- İnce, Özdemir (1993): **Yazınsal Söylem Üzerine**, Can yay., İstanbul.
- İnce, (2001): **Şiir ve Gerçeklik**, İş Bankası yay., İstanbul.
- Karabulut, Özcan (1990): “**Hayatımızın Yumuşak Günleri**” Hüzünle Bazı Günler, Ankara: Hitit Yayınevi.
- Özdemir, Emin (2002) : **Eleştirel Okuma**, Bilgi yayınevi, İstanbul.